

International Journal of Languages' Education and Teaching
Volume 9, Issue 2, June 2021, p. 344-359

Received	Reviewed	Published	Doi Number
05.05.2021	13.06.2021	30.06.2021	10.29228/ijlet.51256

**Reading Elif Şafak's Work Sakız Sardunya
in The Context of Values Education**

Şahin ŞİMŞEK¹ & Funda BULUT²

ABSTRACT

In this study, the novel Sakız Sardunya, which is the only work of Elif Şafak in the field of children's literature, was read in the context of values education and the values in the novel were examined according to Bacanlı's classification. The study is one of the qualitative research methods, in scanning model. The data were obtained using the document analysis technique, and the data obtained were interpreted using descriptive analysis. Values Related to Oneself determined in the novel Sakız Sardunya; The value of imagination and desire for discovery, the value of learning curiosity, the value of being hopeful, the value of freedom, the value of success and determination, the value of truthfulness and honesty, and the value of self-confidence. Values Related to Person's Relationships; There are four of them: love value, respect and kindness, responsibility and kindness. The value of love; love for animals, love for family, love for books. Values Related to the Society We Live In; hospitality and cleanliness. Nature and Universe-related Values are one, namely love of nature. The most important values in the work were the Values About the Person's Self. In her work, Elif Şafak has conveyed her messages that can be entered into value education, sometimes through direct advice and sometimes through events or dialogues that have happened to the heroes, in an explicit or implicit way. It can be said that many values that are also included in the curriculum and that need to be acquired by students are conveyed through an idealized sample child profile.

Key Words: Elif Şafak, Sakız Sardunya, values, value education.

**Elif Şafak'ın Sakız Sardunya Adlı Eserini
Değerler Eğitimi Bağlamında Okumak³**

ÖZET

Bu çalışmada Elif Şafak'ın çocuk edebiyatı sahasında verdiği tek eseri olan *Sakız Sardunya* romanı değerler eğitimi bağlamında okunmuş, romanda yer alan değerler Bacanlı'nın tasnifine göre incelenmiştir. Çalışma, nitel araştırma yöntemlerinden tarama modelinde bir çalışmadır. Veriler doküman incelemesi tekniği ile elde edilmiş, ulaşılan veriler betimsel analiz kullanılarak yorumlanmıştır. *Sakız Sardunya* romanında tespit edilen Kişinin Kendisiyle İlgili Değerler; hayal gücü ve keşif arzusu değeri, öğrenme merakı değeri, ümitvâr olma değeri, özgürlük değeri, başarı ve kararlılık değeri, doğruluk ve dürüstlük değeri, özgüven değeri olmak üzere yedi tanedir. Kişinin İlişkileri ile İlgili Değerler; Sevgi değeri, saygı ve nezaket, sorumluluk, iyilik olmak üzere dört tanedir. Sevgi değerinin; hayvan sevgisi, aile sevgisi, kitap sevgisi şeklinde alt başlıkları vardır. İçinde Yaşanılan Toplumla İlgili Değerler; misafirperverlik, temizlik olmak üzere iki tanedir. Doğa ve Evren ile İlgili Değerler ise doğa sevgisi olmak üzere bir tanedir. Eserde en fazla yer alan değerler Kişinin Kendisiyle İlgili Değerler olmuştur. Elif Şafak, eserinde kimi zaman doğrudan nasihat yoluyla kimi zaman da kahramanların başından geçen olaylar ya da diyaloglar aracılığıyla değer eğitimine girebilecek mesajlarını açık ya da örtük bir şekilde iletmıştır. Öğretim programlarında da yer alan ve öğrencilere kazandırılması gereken pek çok değer, idealize edilmiş örnek bir çocuk profili yoluyla aktarıldığı söylenebilir.

Anahtar Kelimeler: Elif Şafak, Sakız Sardunya, değerler, değer eğitimi.

¹ Dr. Öğr. Üyesi, Kastamonu Üniversitesi, ssimsek@kastamonu.edu.tr, ORCID: 0000-0003-4433-0004.

² Dr. Öğr. Üyesi, Kastamonu Üniversitesi, ebulut@kastamonu.edu.tr, ORCID: 0000-0002-7101-3496.

³ Bu makale, 3-6 Eylül 2020 tarihlerinde düzenlenen 4. Uluslararası Sınırsız Eğitim ve Araştırma Sempozyumu'nda sunulan aynı adlı bildirinin genişletilmiş hâlidir.

Giriş

Toplumda bir denge oluşturmakla kalmayıp hayata anlam katarak diğer bireylerle birlikte yaşamamıza imkân sağlayan değerler, aynı zamanda toplumun her bireyini önceden belirlenmiş hedeflere ulaştırır. İnsanlık tarihinde bütün zaman ve mekânlarda geçerli olan ve her kültürde birbirini tamamlayan benzer, ortak ve değişmez değerler bütün mesafeleri ve sınırları ortadan kaldırarak insanları birbirine yakınlaştırır. Farklı kültürlerde ve disiplinlerde birçok tanımı bulunan değer kavramı, birçok başlık altında farklı sınıflandırmalarla ele alınabilen derin bir konudur. Değer kavramı Schwart (1992) tarafından insanların, başlarına gelen olayları ve karşılaştıkları kişileri değerlendirmek, bunlar karşısında ne yapıp nasıl davranacaklarına karar vererek bunu meşru bir zemine oturtmak adına kullandıkları ölçütlerdir, şeklinde tanımlanmıştır. Rokeach'e (1973) göre ise değer, belli bir davranış tarzı ya da varoluşun temel amacını belirleyen uzun süreli kişisel bir inanıştır (Güven, 2014: 15). Değerler, bir şeyin, bir durumun olumlu-olumsuz, iyi-kötü, hoş-nahoş, güzel-çirkin, yerinde-yersiz oluşuna ilişkin yargıda bulunmayı kolaylaştıran standartlar, ölçütlerdir. Bireye toplum içinde nasıl davranacağı, diğerlerinden neler bekleyeceği ile ilgili rehberlik ederek bireyin kendisiyle ve sosyal çevresiyle uyumunu kolaylaştıran kabuller bütünüdür. Bu durumda değerler bireylere, eylemleri için uygun seçenekler sunmakta; toplumsal yaşamla bütünleşme adına ortak anlamlar oluşturmaktadır.

Eğitim, ferdin yahut üyesi olduğu toplumun sahip olduğu kültürü, bilgiyi, beceriyi, tecrübeyi, sanatı, inançları, değerleri kendisinden sonrakilere aktarma sürecidir. Eğitim, kişinin davranış örüntülerini değiştirme sürecidir. John Locke'a göre eğitimin amacı, toplumun refah ve mutluluğunu ileri götürecek bireyler yetiştirmektir. İyi karakter, erdemli davranış alışkanlıklarından ve iyi yetiştirilmekten gelir (Çüçen, 2001). Plato'dan Aristo'ya, Kant'tan ve Dewey'e kadar birçok filozof karakter eğitiminin toplum açısından önemi üzerine fikirler üretmişlerdir. Bir toplumun geleceğinin karakter sahibi, iyi yetişmiş insanlara bağlı olduğu bir gerçektir ve iyi bir ahlaki karaktere sahip olmak kendiliğinden mümkün değildir. Bu sebeple bireylere, uygun ahlaki kararlar almalarında ve davranışlar sergilemelerinde yardımcı olacak beceri ve değerlerle donatılmasında aileler ve okullara önemli görevler düşmektedir (Ulusoy ve Dilmaç, 2020: 79). Değer eğitimi deyince, bireylere kazandırılması hedeflenen değerlerin, günümüz eğitim sistemleri ve eğitim anlayışı ile bilimsellik yaklaşımı içinde gerçekleştirilen yahut önerilen uygulamalar akla gelmelidir (Bacanlı, 2017: 78). Değerler eğitimin önemli aktarıcılarında eğitim kurumlarının genel hedefleri incelendiğinde birçoğunun vatansız olma, temiz olma, sağlığına dikkat etme, düzenli olma, adil olma, yaratıcı olma, girişimci olma gibi birçok değer içerdiği görülmektedir. Eğitim kurumları bunlar ve benzeri değerler ile öğrencilere nelerin önemli olduğunu ve nasıl yaşanması gerektiği konusunda rehberlik eder (Akbaş, 2008: 10). Ülkemizde değerler eğitimi, son yıllarda önem kazanarak eğitim hedeflerinin ön sıralarına yerleşmiş; hem eğitim-öğretim programları hem de ders kitapları aracılığıyla evrensel, yerel ve kültürel değerlerin öğretilmesi konusunda önemli adımlar atılmıştır.

Değer Aktarımında Çocuk Edebiyatı Eserlerinin Önemi ve Elif Şafak'ın 'Sakız Sardunya' Adlı Eseri

Değerler eğitimi uygulamalarında edebiyat eserlerinden yapılan okumalar, kurgu içerisinde değer hissedilmesi, değer farkına varılması, değerle ilgili bir görüş kazanılması açılarından önemli bir yer tutmaktadır. Edebiyatın temel işlevi, amacı ve odağı doğrudan değer öğretimi olmasa da değerler, türün niteliğine, yazarın tutumuna, eserin yazılış amacına, tema seçimine bağlı olarak farklı şekillerde edebi eserlerde yer bulur. Değerlerin öğretiminde edebiyatın işlevi, öğretim şekli, yapıt içindeki

konumu, yazar sorumluluğu ayrı ve önemli tartışma konuları olsa da kimi zaman dolaylı kimi zaman örtük olarak edebiyat eserleri, değer kazanımına katkıda bulunur. Bu bağlamda düşünülecek olursa “değer oluşumu” da pek çok noktada çocuğa rehberlik eden edebiyatın çocuğun gelişiminde üstlendiği önemli işlevler arasında sayılabilir: “Değerler oluşturur, değerler aşılır edebiyat. Çocuğun kalbine, ruhuna, zihnine toplumsal ve insani değerleri kazır. Çocuğa ait bir değerler levhasının oluşumunu ve bu levhanın dolmasını sağlar. Çocuğun, toplumun paylaştığı temel değerleri tanımasını, iyi-kötü, doğru-yanlış ayrımını yapmasını amaçlar.”(Alver, 2005: 308). Kısacası “edebi eserler hem bireysel hayatla, hem de sosyal hayatla ilgili olarak, iyiye, güzele ve doğruya yönelme yolunda, yeni değerler kazandırma yolunda telkinlerde bulunur, insanları bunlar doğrultusunda eğitir.” (Kavcar, 1999: 4-6).

“Değerler eğitiminin çocuk edebiyatı eserlerindeki rolü ve önemi” uzun süredir tartışılan ana meselelerden biridir. Özellikle çocuğa değer aktarımı konusunda çocuk edebiyatı yazarları ile eğitimciler arasında farklı görüşler mevcuttur.⁴ Bu konuya farklı bir perspektif getiren Mustafa Ruhi Şirin, değerler eğitiminde çocuk edebiyatının yerinin iki boyutlu olduğunu ileri sürerek konuyu şöyle açıklar. “1. Edebiyat ve çocuk edebiyatında değer ilişkisi 2. Eğitici çocuk edebiyatı türü içinde değerler eğitimi. Ona göre edebiyat ve çocuk edebiyatında değer didaktik bir söylem dışında bir öz, temanın yansıması, konu ve tiplerin duygu ve düşüncelerinde bir değer sezdirilmesi olarak yer alır, ya da almalıdır. Daha genel bir ifadeyle değerler edebiyatın eğitim işleviyle sınırlı olmak üzere edebiyat ve çocuk edebiyatı eserinde yer almalı...”dır (Şimşek ve Bulut, 2020: 90). Aynı bir çalışma başlığı oluşturacak olan “değerler eğitiminde edebiyatın işlevi” konusunda atlanmaması gereken nokta, insan hayatını konu alan edebiyatın insan hayatını düzenleyen değerlerden uzak kalamayacağı gerçeğidir. Ayrıca “çocuğa uygun olan her his, çocuğun anlayabileceği her olay, çocuk eserlerine konu olabileceğine göre çocuğun anlayabileceği, ona uygun her mesaj da rahatlıkla verilebilir” (Sinar-Çılgın, 2007: 79). Burada asıl mesele, yazarlar tarafından değerlerin bir eğitim aracı olarak görülüp görülmediği yahut değerlerin edebiyat içerisinde niçin, nasıl, ne kadar, hangi amaçla, nasıl bir dille aktarıldığıdır. Bir başka deyişle Şirin’in de altını çizdiği gibi belirleyici olan “çocuk edebiyatı yazarı-sanatçısının yetkinliğidir” (Şimşek ve Bulut, 2020: 90).

Çocuk edebiyatı eserleri, çocuğun kendi kimliğini keşif yolculuğunda ona rehberlik ederken kişisel değerlerini tanımasına, öz farkındalık yaratmasına katkı sağlar. Ayrıca içerik ve tema aracılığıyla kitaplar, çocuğun öz kavram ve öz saygı gelişimini de destekler (Çakmak-Güleç ve Geçgel, 2005: 35). Özgün ve nitelikli çocuk edebiyatı kitapları, çocukta bilişsel, duyuşsal alanın gelişimini desteklerken çocuğa kendisini ve dünyayı tanıma fırsatı da sunar. Oğuzkan’a (1998: 215-216) göre, çocuğa canlılık kazandırarak kısa bir süre içinde günlük yaşam etkinliklerine katılmasını sağlayan iyi bir çocuk kitabının “çocuğa yaşamın değişik yönlerini öğrenmesi, türlü insan tiplerini tanıması başka ülkeler ve toplumlar üzerinde bilgi edinmesi, çocuğun kendisini daha iyi tanıması, gerekiyorsa davranışlarını değiştirmesi ve kişiliğini geliştirmesi, iyilik, ahlaklılık, doğruluk, çalışkanlık, verimlilik vb. soyut kavramları canlı örnekler aracılığıyla öğrenmesi” gibi birçok önemli işlevi bulunmaktadır. Buradan çıkarılacağı gibi kitaplar, çocuğun karakter oluşumunda önemli bir sorumluluk da üstlenmektedir. Bilinçli ve doğru şekilde seçilen nitelikli edebî metinlerle yapılan okumalar, çocukta olumlu bir etki yaratmakla kalmaz; değer kazanımında yol göstererek kalıcı tutum ve davranış değişiklikleri de sağlayabilir.

⁴ Daha geniş bilgi için bakılabilir: Şimşek, Ş. (2020)“Çocuk Edebiyatında Değerler Eğitimi”, Çocuk Edebiyatı Yazarlarının Kaleminden Değerler Eğitimi, Ankara: Akademisyen Yayınevi, s.9-17.

"Dış görünüşlerinden memnun olmayan çocuklar, çekingen, utangaç, sıkılgan çocuklar, ailelerinden sürekli yaramaz olduklarını işiten çocuklar, kardeş kıskançlığı yaşayan çocuklar benzer sorunlarla okudukları eserin kahramanlarının da karşı karşıya kaldığını görünce rahatlar ve değişik çözüm yollarını tanıma fırsatı bulurlar. Bunun yanında çocuğun sınırlı olan hayat tecrübelerine zenginlik katar. Yeni maceralar yaşatarak çocuğun ufkunu genişletir. Farklı insan tiplerini, farklı yaşayışları, başka ülkeleri ve kültürleri tanır. Çocuğun içinde yaşadığı toplumun değer yargularını anlamasına yardımcı ve topluma uyum göstermesini kolaylaştırır" (Sınar, 2007: 31).

Nitelikli edebi metinler, çocuğun kendi iç dünyasını anlamasına, empati becerisini geliştirmesine ve kendisine ve çevresine ait değerleri tanıyıp keşfetmesine yardımcı olarak çocuğun hayata bakış açısını zenginleştirir. Özellikle de farklı karakterleri ve yaşamları tanıtarak yeni dünyaları keşfetmesine, farklı değerleri saygı ve hoşgörü ile kabullenmesine ve özgün düşüncelerle özgürleşmesine imkân sağlar. Farklı ve özel bir ana karakter aracılığıyla çocuklara bireysel farklılıklara saygıyı öğretmeyi amaçlayan Elif Şafak'ın *Sakız Sardunya* adlı eseri de bu bağlamda ele alınabilecek eserlerden biridir. *Sakız Sardunya*'da -"Efsaneler, Hikâyeler ve Masallar Ülkesi" anlamına gelen- EFHİMA ülkesine yolculuğa çıkan bir kız çocuğunun fantastik hikâyesi anlatılır. Kitabıyla çocukluğu arasında bir bağ kuran yazar, kendi "EFHİMA"sını bir başka deyişle Efsaneler, Hikâyeler, Masallar Ülkesi'ni şöyle anlatır:

"Çocukken neyin hayalini kurardınız? Ya şimdi? "Sakız Sardunya" bir yanıyla benim çocukluğum. Ben de kahramanım gibi içe dönük, kitapları seven ve durmadan soru soran bir tiptim. İyi biliyorum ki kitaplar olmasa arızalarımı onaramazdım. Okumanın bizlere iyi geleceğine inancım bu yüzden. Çocukken ben de hep EFHİMA'ya yolculuk yapardım. Zaten "gerçek" hayat o kadar sıkıcı ve sığdı ki hayal âlemimi daha sahici, daha renkli buluyordum. Hâlâ da zaman zaman öyle hissediyorum ya" (Börekçi, 2014).

Sakız Sardunya'da kendi çocukluğunu anlattığını dile getiren Şafak, çocuk kitaplarında pek alışık olunmayan bir karakterle okur karşısına çıkar. Yazarın da altını çizdiği gibi Sakız Sardunya yaşlılarına benzemeyen, yaşından oldukça üst seviyede davranış özelliklerine sahip, olgun bir çocuk görünümündedir. Arızalarını kitaplarla onardığını belirten yazar, yarattığı karakterde de benzer bir yol izler. Sorgulayan meraklı, yalnız başına oynamayı seven bu içe dönük karakter, kitapları bir sığınak olarak görür. Annesinin sokakta oynamasına izin vermemesi, komşu çocukların evine gitmesini yasaklaması, arkadaşlarının ismi nedeniyle onunla alay etmesi gibi yaşadığı sıkıntılar nedeniyle arkadaş bulmakta zorlanır ve çoğu zaman yalnızdır. Kitaba adını veren başkahraman Sakız aracılığıyla sevgi, dostluk ve paylaşımın önemine vurgu yapılan eserde çocuğun merak ve soru sorma duygusunu ön plana çıkaran, gerçeği keşfetme, model alma, sorgulama, sıradanlıktan kurtarma, farklı ve yaratıcı düşünme, yardım etme, sorumluluk alma... gibi temalara yer verilir. Bu yönüyle diğer çocuklardan farklı özelliklere sahip bu idealize çocuk karakteri, değerler eğitimi açısından iyi bir örnek teşkil etmektedir. Yalnız onun sıra dışı ve farklı bir çocuk olduğu göz ardı edilirse mükemmele yakın bütün olumlu özellikler çocukların özdeşim kurmasında problem yaratarak çocuklar üzerinde baskı oluşturabilir. Bu meseleye dikkat çekerek *Sakız Sardunya*'daki bazı unsurların çocukların kişilik ve toplumsal gelişim özelliklerine uymadığını belirten "Çocuk Kitapları ve İdealist Kahramanlar" adlı çalışmada da durum şöyle gerekçelendirilir:

"Sakız Sardunya yaratıcı kişilik özelliklerini kusursuz olarak yansıtır, onun hep bu yönü idealize edilerek anlatılır. Sakız Sardunya düşünen, araştıran, ince ruhlu, sorgulamayı seven, meraklı, nazik, saygılı, neredeyse kusursuz bir çocuktur. Her zaman ideal davranışlar sergilemektedir. Bu bakımdan tek yönlü geliştirilmiş durağan bir karakteri temsil etmektedir. Çocuklar kendilerini Sakız Sardunya ile özdeşleştirememektedir. Çünkü

bazı davranışları yaşının gerektirdiğinden fazla olduğu için çocuk okurlar buna anlam veremezler. Aynı zamanda kendilerini kahramanla karşılaştırabilirler öz güvenlerini kaybedebilirler” (Tekşan, 2019: 256).

Hem ismi hem düşünce yapısı hem de bakış açısı nedeniyle farklı özelliklere sahip Sakız Sardunya ile hayatın içinde de sıra dışı ve farklı karakterlerin olabileceği gösterilmiş olur. Daha önce giriş kısmında vurgulandığı gibi -Sakız'ın yaşadığı- ismini beğenmeme, alay edilme, güven ve uyum sağlama gibi sorunlar yaşayan çocuklar, okudukları eserin kahramanlarının da benzer sorunlar yaşadığını görünce rahatlayarak değişik çözüm yollarını tanıma fırsatı bulurlar. Ayrıca duygu, düşünce ve değerleri ile istikrarlı bir yol izleyen Sakız Sardunya ile bireysel farklılıklara saygı ve hoşgörü gösterme değeri de öğrenilip öğretilir.

Yöntem

Araştırmanın Amacı ve Önemi

Araştırmanın amacı, çocuk edebiyatı yazarlarından olan Elif Şafak'ın günümüze kadar yazılmış tek çocuk eserinin değerler eğitime katkısını incelemektir. Yapılan alanyazın taramasında Elif Şafak'ın eseri üzerine bu kavramsal çerçevede yapılmış bir araştırma bulunmaması araştırmanın önemini ortaya koymaktadır. Bu doğrultuda araştırmanın problemi, Elif Şafak'ın “*Sakız Sardunya* eserinde yer alan değerler nelerdir?” şeklinde ifade edilmiştir.

Araştırmanın Modeli

Çalışma tarama modelinde betimsel bir çalışmadır. Karasar'a (2010: 77) göre tarama modelleri, geçmişte ya da halen var olan bir durumu var olduğu şekilde betimlemeyi amaçlayan araştırma yaklaşımlarıdır.

Verilerin Toplanması

Bu çalışmada verilerin elde edilmesinde doküman incelemesi yöntemi kullanılmıştır. Araştırma kapsamında incelenen konuyla ilgili olgu ve olaylar hakkında bilgi içeren yazılı belgelerin analiz edilmesiyle veri sağlanmasına doküman incelemesi denilmektedir (Karataş, 2015).

Verilerin Analizi

Çalışmanın evrenini, Elif Şafak'ın *Sakız Sardunya* eserindeki değerler eğitimi oluşturmaktadır. Evrenin tamamına ulaşmak mümkün olduğundan evrenin tamamı örneklem olarak alınmıştır. Doküman incelemesi tekniği ile elde edilen veriler, betimsel analiz kullanılarak tahlil edilmiştir. Yıldırım ve Şimşek (2008)'e göre; betimsel analiz önceden belirlenmiş bir çerçeveye bağlı olarak nitel verilerin işlenmesi, bulguların tanımlanması ve tanımlanan bulguların yorumlanması adımlarını içeren analiz yaklaşımıdır.

Elif Şafak'ın *Sakız Sardunya* eseri okunarak değer ihtiva eden bölümler, fişlenerek kayıt altına alınmıştır. Kitapta yer alan değerler tasnif edilerek değerler eğitiminin çocuğa nasıl ve hangi yolla kazandırılmaya çalışıldığına da değinilmiştir. Elif Şafak, *Sakız Sardunya* adını verdiği eserinde çocuğun gelişimini olumlu yönde etkileyecek birçok değere yer verir; çocuğa öncelikli olarak kendisini sevmesini öğütleyen yazar, eserinde sevgi değeri üzerinden toplumsal yaşamda ihtiyaç duyulan manevi değerleri anlatır.

Bu çalışmada Elif Şafak'ın *Sakız Sardunya* eserinin kavramsal çerçevesi, Bacanlı (2017)'nin “Değer Bilinçlendirme Yaklaşımı” eserinde önerdiği değer tasnifine göre incelenmiştir. Bu kavramsal çerçeveye göre değerler, aşağıda belirtilen dört başlık altında şöyle sınıflandırılmıştır:

- 1) Kişinin kendisiyle ilgili değerler
- 2) Kişinin ilişkileriyle ilgili değerler
- 3) İçinde yaşanılan toplumla ilgili değerler
- 4) Doğa ve evrenle ilgili değerler
- 5) Olumlu/olumsuz değerler

Bulgular ve Yorumlar

1. Kişinin Kendisiyle İlgili Değerler

1.1. "Hayal Gücü ve Keşif Arzusu" Değeri İle İlgili Bulgular

Bireyin çocukken kazandığı geleceği görme ve yaratıcı düşünme yetisinin özünde yer alan hayal kurmak, düşünme eyleminin sınırlarını genişletir. Aynı zamanda zamandan ve uzamdan bağımsız olma noktasında bireyin her şeyi yeniden inşa etmesini sağlar. Çocukların eğitiminde önemli bir yer tutan bu yön, yerleşik kalıpları kırarak kendilerini, insanları, çevresini ve gezegenlerini keşfetmelerine yardım eder. Keşif arzusuyla birlikte geliştirilmesi gereken hayal gücü, çocuğun sadece özel hayatında değil eğitim hayatında özellikle de çocukluk döneminde desteklenmelidir. Elif Şafak, *Sakız Sardunya* eserinde "Zaten en güzel düşleri çocuklar kurar." (s.90) sözleriyle bu konuya dikkat çeker. Elif Şafak da yarattığı karakter gibi hayal gücü yüksek bir çocuktur ve kendi çocukluğunu şöyle anlatır: "Hayal dünyam çok genişti. Aslında ben hayal dünyasını gerçek dünyadan daha çok seviyordum. Devamlı kalemlerle konuşarak dolaştığım için bir ara annem akıl sağlığımdan endişe etti. Daha sosyal ve normal olayım diye spor faaliyetlerine, korolara götürmeye çalıştı ama ben her seferinde kitaplara ve kalemlere dönüyordum" (Meçoğlu, 2014). Şafak gibi kitapları çok seven Sakız Sardunya'nın hayal gücü geniş ve keşif arzusu yüksek bir çocuk olduğu kitapta şu cümlelerle aktarılır:

"Bazen bir bulut kocaman bir salyangoza benzerdi, bazen de zürafaya. Bazen hamburgere benzerdi, bazen de külahta eriyen dondurmaya" (s.8).

"Kuş olsan yeryüzününün bir ucundan bir ucuna uçabilirdin. Yorulunca mola verir, başka kuşlarla ahbaplık ederdin" (s.24).

"Matematik dersinde, herkesin ortasında öğretmenden azar işitmek yerine, keşke atlasın içine girip, dünyayı dolaşsaydı" (s.32).

"Bir an emin olamadı; acaba gördüklerinin ne kadarı hayal, ne kadarı gerçektir? Belki hepsi rüyaydı" (s.148).

Kurduğu hayallerle yaşamı anlama gayreti içinde olan Sakız, çevresindeki farklı nesnelere ve hayvanlarla empati kurarak onların dünyalarını keşfetme çabasıdadır. Bu süreçte hayal gücünü genişleten noktalar üzerine de düşünmeyi ihmal etmez. Eserde "Sokakta oyun oynamayan, evde kitap okumayan çocukların hayal güçleri nasıl gelişebilir?" (s.87) sözleriyle çocukların hayal gücünü geliştirmedeki etkenler üzerine düşündüren Elif Şafak, hayal gücü oldukça gelişmiş olan Sakız karakteriyle hayal kurmanın çocukların gelişimi üzerindeki önemini dolaylı olarak vurgular.

1.1.1. "Öğrenme Merakı" Değeri İle İlgili Bulgular

Bir röportajında "Bir insan olarak en güçlü yanınız nedir?" sorusunu "öğrenme aşkı, kendimi yenileyebilme özelliğim ve hayal gücüm." (Börekçi, 2014) şeklinde yanıtlayan Şafak, *Sakız Sardunya* eserine ismini veren ana karakteri de aynı özelliklerle donatır. Sakız Sardunya eserinde ana karakterin

araştırmayı, öğrenmeyi ne denli sevdiğinden ve öğrenme merakından şöyle bahsedilir: “*Meraklı bir çocuktur. Hayvanlar ansiklopedisini baştan sona okurdu. Kaplumbağaların solucan yediklerini öğrenmişti*” (s.9).

“*Hangi sporcunun kaç gol attığını, hangi takımın kaç kez kazandığını sınıftaki birçok oğlandan daha iyi biliyordu*” (s.10).

“*Sakız Sardunya Türkiye haritasını da iyi bilirdi. Hangi bölgede ne sebzeler yetişir; nerelerde kışlar soğuk, yazlar serin geçer; nüfusun en yoğun olduğu şehirler hangileridir. Bu soruların cevaplarını şıp diye verebilirdi*” (s.25).

“*Öyle bir yer yok,*” dedi Sakız Sardunya. “*Coğrafyam çok iyidir*” (s.84).

“*O yer gerçek değil, sadece masallarda var, diye atıldı Sakız Sardunya*” (s.131).

“*Ne yapabiliirdi ki? Meraklı bir çocuktur. Hem zaten çocuk olmak, meraklı olmak anlamına gelmiyor muydu?*” (s.35)

Hocalarını ve büyüklerini can kulağıyla dinleyen Sakız; bilgiyi kitaplar dışında duyarak görerek ve yaşayarak çevresinden öğrenir. Onun gözünde “*Babası tanıdığı en bilgili insandır*”(s.47) Daha önce de değinildiği gibi meraklı bir çocuk profili ile dikkat çeken Sakız Sardunya, birçok farklı alana ilgi duymanın ötesinde sürekli yeni şeyler öğrenme isteği ile örnek bir karakterdir.

1.2. “Ümitvar Olma” Değeri İle İlgili Bulgular

İnsanoğlunun gerçekleşmesini istediği şeye dair duyduğu beklenti anlamına gelen ümitvar olmak, bir başka deyişle inancın gereği ya da sonucu durum ve şartlar ne olursa olsun istenilenin gerçekleşeceği konusunda şüphe duymamaktır. Sakız Sardunya’da bir çocuğun gözünden canlıların en zor durumlarda bile umudunu yitirmemesi gerektiği şu sözlerle hatırlatılır: “*Yıldızların çok uzakta olduklarını biliyordu tabii. Gene de yukarılarda bir yerlerde dolaşan tanıdık bir kız çocuğu görmeyi umut etmişti.*” (s.16) Eserde de vurgulandığı gibi ümit, olaylar nasıl ve ne yönde gelişirse gelişsin insana zorlukların üstesinden gelme gücü verirken çocuğun da özgüvenle yaşama bağlanmasını sağlayan bir değerdir.

1.3. “Özgürlük” Değeri İle İlgili Bulgular

Eylemlerinde ve kararlarında bir baskı ya da zorlama olmadan seçme şansı olarak tanımlanabilen özgürlük, isteyerek yapmanın karşılığıdır. Özgürlüğü bu bağlamda eserine taşıyan Elif Şafak, bir çocuğun gözünden özgürlüğü, kimliğin önemli bir parçası olan isimler üzerinden sorgular. Yazarlığa adım attığında annesinin ismini, soyadı olarak alan Elif Şafak, bir röportajında “*isimlerin hayatımızdaki anlamını*” şöyle anlatır: “*Hayatta bir bize verilen isimler var, bir de yaşarken edindiklerimiz... Bu ikinci gruptaki isimleri aslında hikâyemiz, yaşadıklarımız seçiyor. Doğuştan gelen isimler önemlidir ama yaşarken kazandığımız isimler ve lakaplar bence çok daha önemlidir; bunu hiç unutmamalıyız*”(Börekçi, 2014). Benzer bir konuya değindiği Sakız Sardunya’da da bireyin tüm farklı özellikleriyle kendini sevmesi öğütlenir. İsmi sevmeyen bir kız çocuğunun “*ad koyma*” geleneği üzerine düşündüğü eserde Sakız Sardunya, insanların kendi isimlerini seçebilme özgürlüğü olması gerektiğine inanır. Okul yaşamında ismi nedeniyle çektiği sıkıntıları anlatan Sakız, “*Her insanın kendi ismini özgürce seçebildiği bir gezegen hayal*” (s.22) eder. Çocuklar için özgürlüğün sınırları üzerine düşündürülen eserde yaşla birlikte özgürlük sınırlarının genişlediği düşüncesi ise şu sözlerle aktarılır: “*Ona göre yetişkin olmak, özgür olmak demektir*” (s.40).

1.4. “Başarı ve Kararlılık” Değeri İle İlgili Bulgular

Türkçe Sözlük (TDK, 2011: 1322)’te “kararlı olma durumu, istikrar.” şeklinde tanımlanan “kararlılık”; başarıya giden yollardan biridir. Çalışkanlık değerinin bir parçası olan başarı; “kararlılık, özveri, sabır, çaba, zaman yönetimi” gibi birbirini tamamlayan birçok bileşene sahiptir. Eserinde idealize bir karakterle çocuklara başarılı bir kimliğin sahip olduğu özellikleri göstermeye çalışan Elif Şafak, okuru başarıya giden yollar üzerine düşündürür.

Sakız Sardunya kitabının ana karakteri; sabahları erken kalkmaktan hoşlanan, okulda devamsızlık yapmayı sevmeyen, vaktinin çoğunu kütüphanede kitap okuyarak geçiren ve derslerinde başarılı bir öğrenci profili çizmektedir. “*O sene Sakız Sardunya iyi bir karne getirdi*” (s.150) sözleriyle eğitim hayatındaki başarısından söz edilirken başarılı olmak için sakin ve müsterih olunması gerektiği de şöyle anlatılır: “*Demek endişelenmediğimiz zaman daha başarılı oluyoruz,*” dedi Asutay” (s.118).

Başarıya giden yolun kararlılıktan geçtiği vurgulanan eserde özgüvenin yanında birlik-beraberliğin önemine de şöyle değinilir. “*Arkadaşlarına döndü. ‘Yeter, artık o yol mu bu yol mu diye şüphe etmeyelim. Boş yere kendimizi tüketiyoruz. Kararlı bir şekilde devam edelim’*”(s.134).

“*Sen olmasan bunların hiçbirini yapamazdık,*” dedi Zeliş. “*Hiç yılmadın. Harika bir yol arkadaşydın. Sana teşekkür ediyoruz*” (s.138). Hedef belirleme gerekliliği ve belirlenen hedef için çalışmaya başlamanın önemine değinen yazar; bunu ilgi çekici, anlaşılır ve mesaj içerikli bir üslup kullanarak vermiştir.

1.5. “Doğruluk ve Dürüstlük” Değeri İle İlgili Bulgular

Gerçekten ayrılmamak ya da ondan başka bir yola başvurmamak anlamına gelen dürüstlük, bir başka deyişle doğruluktan kopmamaktır. Bir değer olarak doğruluk-dürüstlük yasaların, kanunların, yaptırımların ötesinde görülmeyen, duyulmayan ya da kayıt altında olmayan durumlarda bile bireyin sözleriyle ve davranışlarıyla hakikatten ayrılmamasıdır. Çocuklara her zaman ve her durumda doğru bildiğinden ayrılmamayı Sakız’ın başına gelen olaylar üzerinden öğütleyen Şafak, dürüstlüğün her zaman en geçerli yol olduğunu anlatır:

“*Eşofmanım yırtıldı, dedi Sakız Sardunya. Doğruyu söylemek daha iyiydi*”(s.43).

“*‘Sınıfın en kötüsüyüm’, dedi Sakız Sardunya. Peri gülecekse gülsündü. Umurunda değildi, doğruyu söyleyecekti*”(s.115).

Manevi zenginliklerin başında gelen doğruluk ve dürüstlük, bazı durumlarda uygulanması ya da bedeli ödenmesi zor olan erdemlerden biri olsa da zorlukları arttıkça kıymetlenen bir değerdir. Bazı durumlarda cesaret gerektiren bu değer, nefse hâkimiyeti ve mücadeleyi de kendi içinde barındırır. Kendine hâkim olabilmek için mücadele eden Sakız Sardunya da dürüstlüğü bir erdem olarak görür ve zor bir durumda kalacağını bildiği halde doğruluktan ayrılmaz: “*Leyla öğretmen en sevdiği öğrencisinin dalgınlığına anlam verememişti. ‘Bir şey mi düşürdün?’ Sakız Sardunya bocaladı. Yalan söylemek istemiyordu. ‘Affedersiniz’, dedi sadece*” (s.64). Doğruluktan ayrılmamanın insana her zaman kazandırdığı mesajının verildiği eserde doğruluk bir seçimden öte çoğu zaman tek yol olarak gösterilir.

1.6. “Özgüven” Değeri İle İlgili Bulgular

Bireyin kendisini olduğu gibi kabullenmesi olarak tanımlanabilecek özgüven; kendini rahat, huzurlu ve güven içinde hissetme duygusudur ve kendini sevmekle paralellik gösterir. Elif Şafak’ın kitaba adını veren Sakız Sardunya karakteri de gelişim özelliklerine yakından bakıldığında yaşlılarından

farklı özellikler gösteren, çevresindeki çocuklardan çok daha fazla sorumluluk sahibi, duyarlı, öz güveni yüksek bir çocuktur: “Önce sen kendini sevmelisin. Sen kendinle barışık olursan, arkadaşların çoğalır.”(s.113).

Eserde özgüvenin sevgiyle gelişeceğinin altını çizen yazar, bu değerın korunması için dikkat edilmesi gereken noktalara da değınır: “Başkalarının senin hakkında ne düşündüğü o kadar önemli değil,’ dedi arkadaşına. ‘İnsanlar sana haksız yere gülebılır. Ama bu onların sorunu. Senin değil. Sen güçlü ve sakin olmalısın. O zaman hiçbir laf seni incitemez” (s.112). Çocuğun dışarıdan gelen olumsuz, haksız ve yanlış tepkiler karşısında kendi özelliklerinin farkında olması gerektiğının altı çizilir ve hem güçlü hem de sakin kalarak özgüvenini muhafaza etmesi tavsiye edilir. Ayrıca özgüvenin korunup gelişmesinde çocuğa getirilen sınırlar üzerine de düşündürülen eserde çocuk ve özgürlük kavramı da tartışılır. Olumsuz sıfatlarla çocuğun girişimlerine engel olmanın ya da davranışlarına sınır koymanın zararlı olabileceğı şu sözlerle hissettirilir. “Şehirdeki bütün çocuklara kâğıt kalem verin,’ dedi Sakız Sardunya. Onları özgür bırakın. Sen çocuksun yapamazsın, sen çocuksun anlamazsın’ demeyin. Anlatın. Konuşun. Yüreklendirin. ‘Yapabilirsin.’ deyin. Cesaretlendirin”(s.136). Çocuğun cesaretini kıracak ve yaratıcılığın öldürecek bir kalıba sokmanın yanlış olduğı, olması gerekenin onlara özgür alanlar yaratmak olduğı bilgisi verilir.

Her çocuğun başarılı olduğı alanlar değışik olmakla birlikte çocukların kendi ilgi alanları ve yetenekleri doğrultusunda desteklenmesi gerektiğı bilincinden hareket eden Şafak, *Sakız Sardunya*’da üstü kapalı olarak çocuğun farklı özellikleri ve yetenekleri göz önünde bulundurularak yeni şeyler keşfetmeleri gerektiğı mesajını verir.

2. Kişinin İlişkileriyle İlgili Değerler

2.1. “Sevgi” Değeri İle İlgili Bulgular

İnsanı değerli, yaşamı anlamlı kılan duyguların en başında gelen sevgi; karşılıksız, beklentisiz, çıkarsız sıcak bir bağın karşılığıdır. Tüm duyguların kaynağı, belirleyicisi ve yön vericisi olan sevgi, hem insanın özü hem de “varlığı, yokluğu, derecesi” ile imtihanıdır. Çocuğu büyütüp olgunlaştırırken insanın da yaşamı algılaması ve anlamlandırmasında kılavuzluk eder. Eserinin temel iletisini sevgi üzerine kuran Elif Şafak, insan sevgisini listenin başına koyarak bir başka varlığı sevebilmek için bireyin kendisini sevmesi gerektiğı mesajını verir. Eserde sevgi değerini “Aile sevgisi, kitap sevgisi, hayvan sevgisi, arkadaş sevgisi, doğa sevgisi” gibi pek çok yönden ele alan yazar, çocuklara sevginin sınır tanımayan geniş gücünü anlatmanın ötesinde bu değerleri benimsetmeye de çalışır.

2.1.2. “Hayvan Sevgisi” Değeri İle İlgili Bulgular

Hayvan sevgisinin açıkça dile getirildiğı eserde başkarakter *Sakız Sardunya*, bütün hayvanları ayırt etmeksizin sever ve onlar hakkında bilgi edinmeye çalışır. Onun “En sevdiği hayvanlar şunlardı: kediler, köpekler, keçiler, atlar ve çizgili sincaplar. Gerçi henüz hayatında çizgili bir sincap ile karşılaşmış değildi ama olsun, seviyordu onları odasının duvarlarında pek çok çizgili sincap fotoğrafı vardı” (s.8).

Sakız Sardunya’nın annesi evde bir hayvan besleme fikrinden hoşlanmadığı için kızının hayvan sevgisini görmezden gelerek farklı bahanelerle onun isteğini reddeder. Annenin tüm itirazlarına karşın babası Sakız Sardunya’ya bir su kaplumbağası hediye ederek onun bakım sorumluluğunu kızına verir. Sakız Sardunya, “Kaplumbağaları sadece yemle besliyordu. Bir de kabukları kalınlaşsın diye kalsiyum tabletleri veriyordu. Çünkü kabukları sağlam olmazsa kendilerini koruyamazlardı” (s.10) Şafak, çocuğun doğadaki tüm canlılara saygı, sevgi ve minnet duyması gerektiğini öğretmek ve hayvanları

koruma bilinciyle yetiştirmek için onlara küçük yaşlarda çocuklara hayvan sevgisi aşılacak gerektiğini örnek bir davranışla anlatır.

Kaplumbağasını sevgiyle besleyen Sakız, hayvanlara olan merakını bir adım daha öteye taşıyarak onları yakından tanımak için hayvanlar ansiklopedisi okur. Kitapta onun hayvanlara karşı olan ilgi ve merakı şöyle dile getirilir: *“Meraklı bir çocuktü. Hayvanlar ansiklopedisini baştan sona okurdu. Kaplumbağaların solucan yediklerini öğrenmişti”*(s. 10). Bir varlığı sevmek kadar onu tanımanın da önemli olduğu mesajını veren yazar, birden fazla hayvan figürüne yer verdiği eserinde hayvanların insan hayatındaki yeri üzerine de düşündürür.

Sakız Sardunya’da dikkat çeken bir diğer nokta da insanların hayvanlara bakış açısındaki farklılıktır. Aynı türden olmalarına rağmen bazılarının çok bazılarının hiç sevilmemesini anlamsız bulan anlatıcı, bunun nedenleri üzerine düşündürür: *“İnsanlar ne tuhaf. Bazı kuşları seviyor, bazılarından öğreniyorlar. Hâlbuki hepsi bir. Hepsinin doğada yeri var. Ama insanlar öyle düşünmüyor. Kanaryaları beğeniyor, bülbüllere bayılıyorlar. Oysa akbabaları kimse istemiyor”* (s.133). Doğada eşit haklara sahip olan hayvanların hepsinin sevilmeye değer bir yanı olduğuna dikkat çekilen bu bölümde her hayvanın birbirinden farklı, keşfedilmesi gereken ilginç ve özel bir tarafı olduğu üstü kapalı hatırlatılır.

Hayvanların bakıma, beslenmeye, korunmaya ve sevilmeye ihtiyaç duyduklarının altı çizilen eserde bu nokta, okuyucuya anlaşılır ve sade bir üslupla aktarılmıştır. Kitapta hayvanlarla çocuğa dünya üzerindeki tek varlığın insan olmadığı onların da insanlarla eşit derecede haklara sahip olduğu öğretilerek paylaşımcı olmaları vurgulanmıştır.

2.1.3. “Aile Sevgisi” Değeri İle İlgili Bulgular

Değerlerin edinme sürecinde başat rolü üstlenen aile, değerlerin “yaratıcısı, koruyucusu ve taşıyıcısıdır.” Kitapta ele alınan anne ve baba figürü ile değer aktarımında ailenin işlevine dolaylı yoldan dikkat çeken yazar; sevgi dolu, huzurlu, örnek bir aile kurgular. Anne baba, çocuğa karşı sevgilerini her fırsatta belli ettiği için çocuk güvenli, huzurlu olmakla birlikte sevmeyi ve sevgisini göstermeyi bilir. Anne karakteri babaya göre biraz daha denetleyici ve kısıtlayıcı bir özellik gösterdiği için çocuğun babası ile olan ilişkisi daha güçlüdür. Kitapta bu mutlu aile ve üyelerine bakış şöyle anlatılır:

“Akli anne babasına gitti. Şu anda ne yapıyorlardı acaba? Temiz kalpli, sevgi dolu insanlardı. Sakız Sardunya ailesini seviyordu, hem de çok” (s.35).

“Koltuğun kenarına oturdu, başını babasının boynuna yasladı. O tanıdık kokuyu içine çekti” (s.46).

“Anneanne ve dedesi onu çok severdi” (s.49).

Sakız Sardunya’nın annesi ve babası, çocuğunun huzuru, mutluluğu ve geleceği için elinden geleni yapmaya çalışan ve onu her zaman destekleyen ve sahiplenen bir tutum sergilemektedir. Anneanne ve dede figürüne de yer verilen *Sakız Sardunya* eserinde mutlu aile; hem sevginin kaynağı hem de geliştiricisidir.

2.1.4. “Kitap Sevgisi” Değeri İle İlgili Bulgular

Sakız Sardunya eserinde kitaplarla şarj olan sihirli bir küre ile fantastik bir yolculuğa çıkan Sakız ve arkadaşlarının maceralarını anlatan Elif Şafak, bilginin gücü ve kaynağı olan kitaplara geniş yer ayırır. Küçük bir kızın rastgele bulduğu bir cam küre aracılığıyla EFHİMA yani “Efsaneler, Hikâyeler, Masallar Ülkesi”ni keşfetmesini anlatan *Sakız Sardunya* on altı bölümden oluşur. Dünya üzerinde

sekizinci kıta olarak tanımlanan EFHİMA yani “Efsaneler, Hikâyeler, Masallar Ülkesi” ulusal bir felaketle karşı karşıyadır. Alfabeistan şehrinde Sakız Sardunya önderliğinde bir araya gelen binlerce çocuk, kaybolan yaratıcı fikirleri yeniden gün yüzüne çıkararak yüzlerce masal, hikâye, şiir ve bilmece yazarak sekizinci kıtayı kurtarmaya çalışırlar. Hayali bir ülke inşa edilen yapıtta, dünyayı kurtaracak gücün bilgi, yaratıcılık ve çocuklar olduğunun altı çizilir. Ayrıca eserin “Kitapların Gücü” adı verilen bölümünde sihirli küreyi kitaplarla şarj etmeye çalışırken sembolik olarak doğru yolu gösterecek gerçek gücün kitaplarda gizli olduğu mesajı verilir.

Kitap okumanın önemi üzerinde durulan eserde Sakız Sardunya; sürekli kitap okuyan, araştıran, merak eden ve sorgulayan bir çocuk olarak betimlenir. Bu özellik, eserde “*Kitap okumaya, resim yapmaya, top oynamaya, ip atlamaya ve çikolatalı kurabiye pişirmeye bayılırdı*”(s.7); “*Küçüklüğünden beri kitaplar en yakın dostlarıydı. En çok da romanlar ve hikâyeler. Şiir de severdi. Odasında pek çok kitabı vardı*”(s.37) ve “*Sakız Sardunya küçüklüğünden beri çizgi romanları severdi*” (s.54). “*Ne kadar çok kitap vardı hepsini okumak istiyordu. Acaba insan tüm bir kütüphaneyi okuyabilir miydi? Kaç yıl sürerdi bu kadar kitabı bitirmek?*” (s.60), “*Unutma kitapseverler her yerde. Zengin, fakir, köylü, şehirli, kadın, erkek, genç, yaşlı fark etmez. Onları hemen tanırsın*” (s.144), cümleleriyle birçok kez tekrar edilir.

Gündelik hayatın bir parçası haline gelen okuma eyleminin faydalarını kahramanın problemleri çözme becerisinde gösterdiği başarı ile aktaran yazar; kitapları birer dost olarak tanıtır. Eserde kitaplara duyulan hayranlık ve kitap okumanın verdiği zevk, samimi ve anlaşılır bir üslupla aktarılırken kitap okumamak da bir eksiklik olarak nitelendirilir. Çocuk ve yetişkinlerin hayatında okumanın yerini dolaylı yoldan kıyaslayarak anlatan yazar, bahsi geçen konuyu bir soruyla şöyle aktarır: “*Büyükler çocuklara devamlı “Kitap oku evladım!” diyorlardı. Ama madem kitapları bu kadar önemsiyorlardı neden kendileri okumuyordu?*” (s.54). Bu sorgulamada yetişkinlerin gözünde oldukça önemli bir yeri olan okuma eyleminin kendi hayatlarında aynı öneme sahip olmaması eleştirilir. Ve birçok konuda olduğu gibi kitap okuma davranışının kazandırılmasında büyüklerin davranışlarının sözlerinden daha etkili olduğunun da altı çizilir. *Sakız Sardunya* eserinde sevilen kitapların birçok kez okunması gerekliliği de farklı ve felsefi bir pencereden şöyle sunulur: “*Sevdiğim kitapları yeniden okurum. Ve biliyor musun hep şaşırıyorum. Çünkü tekrar okuduğumda sanki aynı eser değildir. Farklı gelir*” (s.63). Her okunduğunda kitabın bireyde farklı etkiler bırakması daha önce de bahsedildiği gibi kitabın değiştiren ve dönüştüren gücüyle açıklanır.

Zengin bir kütüphaneye sahip olan Sakız Sardunya, Türk ve dünya edebiyatının önemli eserlerini okur. Sakız Sardunya’nın kütüphanesini betimleyen yazar, kitaplıktaki eserlerin isimlerini sayarken okurlarına küçük bir okuma listesi hazırlayarak tavsiyelerde bulunur:

“(…) *Küçük Kara Balık, Alice Harikalar Diyarında, Mutlu Prens, 80 Günde Devri Alem, Demiryolu Çocukları* en sevdiği eserlerdi onları aldı. *Bir Şapşalın Günlüğü, Gizem Avcıları ve Şişsak Hayaller Dükkânı* serilerinden birer kitap seçti (hepsini okumuştur). *Huckleberry Finn’in Serüvenleri, Oz Büyücüsü, Küçük Kadınlar, Gökyüzündeki Mor Bulutlar, Müzik Satan Çocuklar, Nasreddin Hoca’dan Ye Kürküm Ye* ve Charles Dickens’tan *Oliver Twist*...”(s.54).

Bahsi geçen önemli eserler yanında çizgi romanlar da okuyan Sakız Sardunya’nın en sevdiği çizgi roman, Marvel’in *Yenilmezler* serisidir. Çizgi romanların Sakız’ın annesi ve çevrenin algıladığı gibi sadece savaş ve şiddet öğeleri içermediğinin altı çizilen eserde çizgi romanların çocuklar için büyük ve eğlenceli bir evrene kapı açtığı belirtilir. Ayrıca çizgi romanların sadece “yaramaz oğlanlar”ın okuduğu bir tür gibi görülmesinden rahatsızlık duyularak bu türün bir cinsiyete aitmiş gibi düşünülmesine de itiraz edilir.

Sakız Sardunya karakterinin kitaplara duyduğu hayranlık ve okuma aşkı çocukların kitaplara karşı sevgi duymalarını sağlamakla birlikte kitap okumaya teşvik edebilir. Eserde kitap okumanın yeni dünyaları keşfetmeye olanak sağladığı, çocuğun hayal gücünü geliştirdiği ve yaratıcı düşünmeyi pekiştirdiği mesajları yanında kitapların eğitici ve eğlenceli yönü de vurgulanmıştır.

2.2. “Saygı ve Nezaket” Değeri İle İlgili Bulgular

Kendi varlığı başta olmak üzere çevresindeki diğer varlıklara gösterilen önemin, itinanın bir göstergesi olan saygı; nezaketin kaynağını oluşturur. Nezaketin önemli bir parçasını oluşturan saygı; insanların varlıklarına, ilişkilerine, mahremiyetlerine, yaşam haklarına, seçimlerine değer vererek gösterilen itina ve dikkatin karşılığıdır. *Sakız Sardunya* eserinde çevresindekilere oldukça saygılı ve nazik olan Sakız, çevresindeki insanların hak ve özgürlüklerini gözetken bir karakterdir. Kendi hak ve özgürlükleri yanında başkalarının haklarını, özgürlüklerini, korur ve çevresindekilere karşı nasıl bir tutum ve davranış sergilemesi gerektiğini iyi bilir. Hem zihninde hem gönlünde hem de ilişkilerinde bir inanç ve değer dünyası oluşturan Sakız Sardunya, en yakından en uzağa toplumsal ağında yer alan kişileri sevdiği ve takdir ettiği için onlara saygı duyan bir çocuktur. Eserde saygı ifadesinden ve buna uygun davranışlardan “*Sakız Sardunya öğretmenine saygı ile gülümsedi*” (s.27). “*Köpek havlar, keçi meler, komşular rahatsız olur*”(s.8) gibi cümlelerde bahsedilir.

Kişinin duygularını gözetmek anlamına da gelen saygı, hem buna uygun tavır ve davranışlarda bulunmayı hem de bu davranışları gereken özenle yapılmadığında bundan endişe ederek ondan utanmayı gerektirir. Bunun bilincinde olan ve çevresindeki insanların duygularına saygı gösteren Sakız Sardunya “*iyi kalpli bir çocuk olduğu için kimseyi kırmadığı gibi öyle de bir niyeti yoktur*” (s.21). Ayrıca davranışlarının sorumluluğunu yüklenmeyi ve hatalarını telafi etmeyi de bilir. Özür dileme erdemini gösteren Sakız, nezaketle durumu düzeltmek için çabalar: “*İstmeden size zarar verdim,*” dedi Sakız Sardunya. “*Hatamı düzeltmek için size yardım etmek istiyorum. Ben de geliyorum*” (s.90).

Sakız Sardunya, özellikle bilgiye saygı duyması gerektiğini de düşünür ve bunun sebebini şöyle izah eder: “*Sen bir konuda çok bilgili olsan bile muhakkak senden fazla bilen biri vardır*” (s.46).

“Beklentilerine göre hareket etmenin yanlışlığı” konusuna da değinen Elif Şafak, herkesin istediği zaman değişebileceğini ve nazik biri olabileceğini de ilginç bir örnekle anlatır: “*Cadı kaşlarını çattı. ‘Buradan öteye gidemezsiniz. İzin yok. Geri dönün!’ ‘Neden?’ ‘Çünkü siz çocuksunuz, ben de cadıyım. Demek ki size kötü davranmam gerek.’ ‘Yani yapmak istemediğin bir şeyi sırf senden öyle beklediği için yapacaksın, öyle mi?’ dedi Sakız Sardunya. Cadının aklı karışmıştı. Biraz düşündükten sonra başını salladı. ‘Evet!’ ‘Çok saçma,’ dedi. Sakız Sardunya. ‘Cadı da olsan değişebilirsin. Eğer gerçekten istersen, nazik biri olabilirsin.’*”

Sakız Sardunya’da örnek bir karakterle toplumda insanların önce kendinden başlayarak kendine, başkalarına ve çevreye saygı duyması gerektiğini hatırlatan Elif Şafak, değerler dünyasında saygı ve nezaketin önemini farklı durum ve olaylarla ortaya koyar.

2.3. “Sorumluluk” Değeri İle İlgili Bulgular

Sakız Sardunya’da hayatın içinde zamanında ve kurallara uygun bir şekilde yerine getirmemiz gereken sorumluluklar olduğu şöyle hatırlatılır: “*Sakız Sardunya eşofmanının yurtık kısmını parmaklarıyla onarmaya çalıştı. Olmadı. Annesi kesin kızacaktı. ‘Bu yaşa geldin hâlâ kıyafetlerine bakamıyorsun,’ diyecekti*” (s. 41). İncelenen eserde sorumlulukların yerine getirilmemesinin karmaşaya sebep olacağı ve çıkılmaz bir döngünün başlayacağı üstü kapalı bir şekilde verilirken çocukların da aile içinde sorumlulukları olduğu ve üzerlerine düşen görevleri yapmaları gerektiği özellikle vurgulanmıştır.

2.4. “İyilik” Değeri İle İlgili Bulgular

Eserde iyilik kavramı onun zıddı bir kavramla açıklanmaya çalışılır. Kötülük yapması ile tanınan cadıya neden kötülük yaptığını sorarak “iyi” sıfatı üzerinde düşündüren yazar, iyilik ve kötülüğün bir yaradılış özelliğinden çok bir seçim olduğunu vurgular. Çocuklara duruma göre kendilerinden bekleneni değil de kendi aklı ve kararları ile hareket etmeleri gerektiği söylenerek iyilikten ayrılmamaları da öğütlenir.

“Cadı kaşlarını çattı. ‘Buradan öteye gidemezsiniz. İzin yok. Geri dönün!’, ‘Neden?’ ‘Çünkü siz çocuksunuz, ben de cadıyım. Demek ki size kötü davranmam gerek.’, ‘Yani yapmak istemediğin bir şeyi sırf senden öyle beklendiği için yapacaksın, öyle mi?’ dedi Sakız Sardunya. Cadının aklı karışmıştı. Biraz düşündükten sonra başını salladı. ‘Evet!’, ‘Çok saçma,’ dedi Sakız Sardunya. ‘Cadı da olsan değişebilirsin. Eğer gerçekten istersen, nazik biri olabilirsin.’ ‘Nazik mi? Ben mi? Nazik olursam kendim olamam; cadılar kötüdür.’ ‘Sırf diğer cadılar fena diye sen de öyle olmak zorunda değilsin,’ dedi Sakız Sardunya. ‘Sen farklı birisin. Senin ayrı bir beynin, kişiliğin var.’ Cadı şaşkın baktı; hiç böyle laflar duymamıştı. ‘Ben aslında kimseye kötülük yapmak istemiyorum. Sonra bütün çocuklar benden nefret ediyor. Hâlbuki ben sevmek istiyorum. Cadı olmak çok zor.’ ‘O zaman sen de fenalık yapmayı bırak,’ dedi Sakız Sardunya. ‘Hmmm... Belki minicik bir iyilik yapabilirim,’ dedi cadı. ‘Seçenekler Ormanından geçmenize izin veriyorum ama size zorluk çıkartacağım. Önünüzde bir değil, dört yol olacak” (s.108).

Masallardan aşına oldukları kötü bir karakter olan cadının “iyilik yapması”, daha büyük resme baktığımızda yardımseverlik olgusuna dayanır. Cadının onu iyiliğe davet eden çocuğa yardım etmesi «iyiliğe iyilikle» yanıt verileceğinin bir göstergesidir.

3. İçinde Yaşanılan Toplumla İlgili Değerler

3.1. “Misafirperverlik” Değeri İle İlgili Bulgular

Evimize gelenleri evimizin, ailemizin, hayatımızın bir parçası gibi yabancılık çektirmeyecek şekilde iyi, huzurlu ve konforlu hissettirmek anlamına gelen misafirperverlik; aile terbiyemizde ve kültürümüzde yer alan önemli değerlerden biridir. *Sakız Sardunya* eserinde de misafir ağırlamanın önemine dikkat çeken Elif Şafak, misafirlerin ihtiyaçlarının eksiksiz bir şekilde karşılanması gerekliliğinden şöyle bahseder: *“Bugün dedenle bahçeye çıkın, çiçek ekin. Sonra mutfakta bana yardım edersin. Komşular misafirliğe geliyor,” dedi Kiraz Hanım. ‘Peki,’ dedi Sakız Sardunya” (s.73).* Sıcak ve samimi bir dil kullanarak okuyucu için güzel bir örnek oluşturabilecek misafirperverlikten bir değer olarak bahsedilen eserde tamamlayıcı bir unsur olarak ikram kültürüne değinilir. Türk kültüründe misafire verilen değerın ikram zenginliğiyle paralel olduğu ise şu sözlerle aktarılır:

“Bu arada mutfaktan harika kokular yükseliyordu. Sakız Sardunya bir ara dayanamadı, içeri gitti. Salondaki masanın üzeri dolmuştu. Börekler, kurabiyeler, kekler, sarmalar, dolmalar... Gözlerine inanamadı. ‘Bu kadar çok yemeği nasıl yiyecekler?’, ‘Yemeseler bile çıkarmak gerek.’, ‘Neden?’, ‘İkram evladım. Komşularına ne kadar fazla ikramda bulunursan o kadar değer veriyorsun demektir. Sadece iki çeşit çıkarırsan, bu ne anlama gelir?’, ‘Bilmem,’ dedi Sakız Sardunya. ‘Sana önem vermiyorum anlamına gelir! Ayıp olur” (s.75).

3.2. “Temizlik” Değeri İle İlgili Bulgular

Türk toplumunda oldukça önemli bir yeri olan temizlik kavramını eleştirel bir bakış açısıyla esere taşıyan Şafak, evlerde gösterdiğimiz özeni ve dikkati dışarıda göstermediğimizden şikâyet eder: *“İnsanlar evlerine özen gösteriyor ama yaşadıkları şehirlere kötü davranıyordu. Araba camlarından boş kutu*

fırlatıyor, yerlere çekirdek kabukları atıyor, piknik sonrası çöplerini toplamıyorlardı. Nasıl evde böyle temiz, sokakta böyle özensiz olabiliyorlardı?" (s.42).

Bir çocuğun gözünden evin içi ve dışı arasındaki bu tezatlık anlaşılmalı çalışılırken insanların doğayı yani asıl evlerini görmezden gelmesi sorgulanır: "Efehanların dairesinden elektrik süpürgesi sesi geliyordu. Karşıdaki evden deterjan kokuları yükseliyordu. Evlerde sürekli temizlik yapılıyordu. Camlar siliniyor, halılar süpürülüyordu. Oysa sokaklar ve meydanlar aynı şekilde temiz değildi" (s.41).

"Herkes her gün doğada yürüse çok daha mutlu olurdu. Şehir hayatında insanlar toprak kokusunu unuttuyordu. Sekizinci kütada kimse doğayı kirletmemişti. Etrafta ne boş kutular, ne plastik şişeler vardı." (s.111-112).

4. Doğa ve evrenle ilgili değerler

4.1. "Doğa Sevgisi" Değeri İle İlgili Bulgular

Doğayı keşfederek aslında kendini keşfeden çocuklar, kendi yaratıcılıklarını ve yeteneklerini tanıma fırsatı yakalar. Doğayla iç içe olan çocuk, doğayı sevmekle kalmaz doğanın korunması gerektiğini de bilir. Bir başka deyişle doğanın zenginliğini ve güzelliğini keşfeden çocuk ona saygı, sevgi duymayı ve onu korumayı da öğrenir. Güzel bir dünyada ve ülkede yaşamak için doğanın sevilmesi gerektiği mesajı verilen *Sakız Sardunya* adlı eserde yeşilin korunması ve doğadaki her canlıya saygı duyulması basit örneklerle şöyle anlatılır:

"Deniz, dağ, orman, nehir... Türkiye'de ne çok güzellik vardı. Bu topraklar zengin ve bereketliydi. Ne yazık ki insanlar doğanın kıymetini bilmiyor, çevreye saygı göstermiyorlardı. Sakız Sardunya yeşili korumak için okulda bir kampanya başlatmak istiyordu" (s.25).

"Memleketimiz eskisi gibi değil. Bir zamanlar yemyeşildi, sular çağlardı; ormanlarında periler, ejderhalar yaşardı. Ama şimdi giderek kurumakta" (s.85).

"Yaratıcı fikirler bitirse sekizinci kıta çöle döner. Nehirler kurur, ağaçlar meyve vermez olur. Açlık ve kuraklık başlar. O zaman bizden size masallar, hikâyeler, efsaneler gelemez. Giderek dünyanın her tarafı bundan etkilenir. Her yer kurur" (s.87).

"Görüyor musun? Kuraklık başladı," dedi Zeliş üzüntüyle. "Giderek her yere yayılıyor" (s.102).

"Seçenekler Ormanı yaşlı ağaçlarla doluydu. Yerlerde kurumuş, sararmış yapraklar yumuşacık bir halı gibi uzanıyordu." (s.102).

Çevresindeki değişimlere duyarsız kalmayan ana karakterin yeşili korumak adına bir kampanya başlatmasıyla örnek bir profil oluşturularak çevre bilincinin çok erken yaşlarda kazandırılması gerektiği mesajı verilir. Eserde doğanın korunmasında çocuklara da önemli görevler düştüğünü hatırlatan ve insanoğlunun doğaya verdiği zarara dikkat çeken Şafak, doğayı sevmenin doğayı korumak anlamına geldiğini belirtir.

Sonuç

Bir çocuğun gözünden hayatı öğrenme ve sorgulama çabasını eserinde işleyen Elif Şafak, okumanın, araştırmanın önemini dile getirdiği, kitapların akademik, kültürel zenginliği ve çevre bilinci konusunda farkındalık yaratmaya çalıştığı *Sakız Sardunya* adlı eseriyle çocuk edebiyatına giriş yapar. Eserinde araştıran, sorgulayan, özgüveni yüksek, kendisiyle, çevresiyle ve doğayla barışık, insani değerleri daima öne alan bireyler yetiştirmeyi hedefleyen yazar, başta sevgi olmak üzere "saygı, iyilik-yardımseverlik" gibi kök değerlere yer verir. Daha önce de değinildiği gibi meraklı bir çocuk profili ile dikkat çeken Sakız Sardunya, birçok farklı alana ilgi duymanın ötesinde sürekli yeni şeyler öğrenme

isteğiyle örnek bir karakterdir. Bir röportajında “En sevdiği değer çalışkanlık” olduğunu belirten yazar, bunun nedenini ise şöyle açıklar: “Ben tembelliği hiç sevmem. Atalet, tembellik, yerinde saymak... Bunlardan hoşlanmam” (Arman, 2014). Eserinde de aynı özelliklere sahip bir karakterle “çalışmanın önemli bir değer olduğunun altını çizer. Bunun yanında adını kahramanından alan *Sakız Sardunya*’da sevgi değerini; “Aile sevgisi, kitap sevgisi, hayvan sevgisi, arkadaş sevgisi, doğa sevgisi” gibi pek çok yönden işleyerek çocuklara bu değeri benimsetmeye çalışır.

Elif Şafak’ın romanı; hem, geleneksel Türk kültürünü ve manevi değerleri yansıttığı için hem de okurda çevre bilinci, doğaya bağlılık oluşturduğu için önemlidir. Eserinde kimi zaman doğrudan nasihat eden kimi zaman da kahramanların başından geçen olaylar ya da diyaloglar aracılığıyla değer eğitimi gerçekleştiren yazar, mesajlarını açık ya da örtük bir şekilde iletir. Kitabının ana eksenini sevgi üzerinden kurgulayan yazar; bunu çift yönlü olarak en çok kendini sevme ve insanları sevme ile aktarmaya çalışmıştır. Özellikle kitap ve okuma sevgisi üstünde duran yazar; doğaya karşı bir hayranlık kazandırmaya çalışmış, kitap okumanın güzel ve eğlenceli bir aktivite olduğunun birçok kez altını çizmiş, zaman zaman Sakız’ın okuduğu ve kitaplığında bulunan kitaplarından örnekler vererek çocukların, kitapların sihirli dünyasına adım atmalarını da desteklemiştir. Aynı şekilde yazı yazmanın özellikle de günlük tutmanın güzel bir alışkanlık olduğuna da değinerek yazı yazmanın yalnızlık hissini ortadan kaldırdığını dolaylı bir şekilde iletmiştir. *Sakız Sardunya*’da, kitapların ve öğrenmenin gücü ön plana çıkarılarak okul dışı öğrenmenin insan hayatındaki önemine de dikkat çekilir. Ayrıca insanın yaşadığı çevreyle bir bütün olduğu düşüncesi de pekiştirilerek insana verilen değerle birlikte çevre bilinci de değerler eğitimi başlığı altına alınır. “Sakız Sardunya” kitabında birçok değer örnek bir çocuk profilinin kahramanlaştırılması yoluyla aktarılırken yan karakterler üzerinden de çocuklara gerçek hayatlarında faydalanabilecekleri öğütler verilmiştir. Bir çocuğun gözünden farklı sorularla yaşam üzerine düşündürülen eserde “Zaten en güzel düşleri çocuklar kurar.”(s.90), “Hayatta her zaman ipuçları olmaz.” (s.109), “(...) herkes yaratıcıdır” (s.88) “Bakan göze göre her şey değişmekte. Kimine dev görünen, ötekine cüce.” (s. 126) “Önemli olan yapabileceğinin en iyisini yapmaktı. Üstelik her zaman kazanmak gerekmiyordu. İnsan kaybederken de çok şey öğreniyordu. Ve öğrenmek bir kazanımsa, demek ki insan kaybederken de kazanıyordu.” (s. 134) gibi satır aralarında okurlara önemli mesajlar verilir.

Ağırlıklı olarak olumlu değerlerden oluşan *Sakız Sardunya* eserinde Bacanlı’nın tasnifine göre Kişinin Kendisiyle İlgili Değerler; hayal gücü ve keşif arzusu değeri, öğrenme merakı değeri, ümitvâr olma değeri, özgürlük değeri, başarı ve kararlılık değeri, doğruluk ve dürüstlük değeri, özgüven değeri olmak üzere toplam yedi farklı başlıkta işlenmiştir. Eserde “Kişinin İlişkileri ile İlgili Değerler”; sevgi değeri, saygı ve nezaket, sorumluluk, iyilik olmak üzere dört tane olmakla birlikte sevgi değerinin; hayvan sevgisi, aile sevgisi, kitap sevgisi şeklinde alt başlıklara ayrılarak değerlendirilmiştir. “İçinde Yaşanılan Toplumla İlgili Değerler”; misafirperverlik, temizlik olmak üzere iki tane iken Doğa ve Evren ile İlgili Değerler ise sadece doğa sevgisi ve onun içinde değerlendirilebilecek hayvan sevgisinden ibarettir. En fazla yer alan değerlerin “Kişinin Kendisiyle İlgili Değerler” olduğu *Sakız Sardunya* eserinde çocuğun dışarıdan gelen olumlu/olumsuz etki-tepkiler karşısında kendi özelliklerinin farkında olması gerektiğinin altı çizilerek olumsuz durumlarda güçlü ve sakin kalarak özgüvenini muhafaza etmesi tavsiye edilir. Kişinin öncelikli olarak kendi değerlerini keşfetmesinin önemine de değinilen eserde, çocuk ve özgürlük kavramı üzerine de düşündürülür. Her çocuğun başarılı olduğu alanların farklı olduğunun göz önünde bulundurulmasının altı çizilen eserde çocukların kendi ilgi alanları ve yetenekleri doğrultusunda desteklenmesi gerektiği mesajı verilir.

Sonuç olarak yazar Elif Şafak'ın ilköğretim düzeyindeki çocuk kitabında yer alan değerlerin bireye toplum içinde nasıl davranacağı, diğerlerinden neler bekleyeceği ile ilgili rehberlik ettiği, bireyin kendisiyle ve sosyal çevresiyle uyumunu kolaylaştırdığı tespit edilmiştir. Bahsi geçen değerlerin bugün ilköğretim programında da yer alan ve öğrencilere kazandırılması gereken pek çok değerle örtüştüğü ve bu değerlerin idealize edilmiş örnek bir çocuk profili yoluyla aktarıldığı görülmüştür.

Kaynakça

- Akbaş, O. (2008). Değer eğitimi akımlarına genel bir bakış. *Değerler Eğitimi Dergisi*, Aralık 2008, Cilt 6, No. 16, ss. 9-27.
- Alver, K. (2005). Çocuk ve edebiyat. *Hece Dergisi Çocuk Edebiyatı Özel Sayısı*, 9, 307-308.
- Arman, A. (2014) "Elif Şafak'ın Sakız Sardunyası", <https://www.hurriyet.com.tr/yazarlar/ayse-arman/elif-safak-in-sakiz-sardunyasi-27476275>. [Erişim tarihi: 04.0.2021].
- Bacanlı, H. (2017). *Değer bilinçlendirme yaklaşımı*. Konya: Çizgi Kitabevi.
- Çakmak Güleç, H. ve Geçgel, H. (2006). Çocuk edebiyatı. (2. Baskı). Ankara: Kök Yayıncılık.
- Çüçen, A. K. (2001). *Felsefeye giriş*. Bursa: Asa Kitabevi.
- Güven, A. Z. (2014). *Değerler eğitimi ve Türkçe derslerinde değerlerin kullanımı*. Konya: Palet Yayınları.
- Kavcar, C. (1999). *Edebiyat ve eğitim*. (3. Baskı). Ankara: Engin Yayınevi.
- Karasar, N. (2010). *Bilimsel araştırma yöntemi* (21. Baskı). Ankara: Nobel.
- Karataş, Z. (2015). Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri, *Manevi Temelli Sosyal Hizmet Araştırmaları Dergisi*, C1, S1, 63-80.
- Sınar Çılgın, Alev, (2007). *Çocuk edebiyatı*. İstanbul: Morpa Kültür Yayınları.
- Şafak, E. (2019). *Sakız Sardunya*. İstanbul: Doğan Egmont Yayınları.
- TDK (2011). *Türkçe Sözlük*. (11.Baskı). Ankara: TDK Yayınları.
- Ulusoy, K., Dilmaç, B. (2020). *Değerler eğitimi* (6. Baskı). Ankara: Pegem Akademi.
- Yıldırım, A., Şimşek, H. (2008). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Börekçi, G. (2014). "Hayalperest bir cocuktum şimdi hayalperest bir kadınıam" <https://www.haberturk.com/yasam/haber/1024080-hayalperest-bir-cocuktum-simdi-hayalperest-bir-kadinim> [Erişim Tarihi: 04.04. 2021]
- Oğuzkan, F. (1998). İyi bir kitabın çocuğun ruhsal ve düşünsel gelişimine katkısı var mıdır?. *99 soruda çocuk dizisi çocuk edebiyatı* (2. Baskı). İstanbul: Çocuk Vakfı Yayınları, ss. 214-216.
- Meçoğlu, S. (2014). "Elif Şafak'ın gizli dünyası" <https://www.marieclaire.com.tr/elif-safakin-gizli-dunyasi/>[Erişim Tarihi: 04.04. 2021].
- Şimşek, Ş., Bulut, F. (2020). *Çocuk edebiyatı yazarlarının kaleminden değerler eğitimi*, Ankara: Akademisyen Yayınevi.
- Tekşan, K., Set, G., Çinpolat, E. (2019) Çocuk kitapları ve idealist kahramanlar. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 51, 241-261.